

עומקא דפרשה

- כל תלין בשכירות מלמדים
- שער הציון
- ביומו תתן שכרו לבנו הקטן

- ערש"ק ח' אלול תשס"ט
- בגדר המצוה
- הערות בענין ביומו תתן שכרו
- ביומו תתן שכרו

פרשת כי תצא - בענין ביומו תתן שכרו

הערות בענין ביומו תתן שכרו

הרב רפאל ונדרולדה

א. נאמר במס' ב"מ קיב. ת"ר, לא תלין פעולת שכיר, יכול אפילו לא תבעו, ת"ל אתך לדעתך. ופרש"י לדעתך ולא לדעתו, ע"כ. מבואר דהטעם שאם לא תבע השכיר את שכרו לא עובר בכל תלין, משום שהשכיר מוחל ומסכים לכך ששכרו יולן, אבל אם אינו מסכים לכך יש איסור להלין אף שלא תבע בפירוש, ולכן כתב בספר אהבת חסד פ"ט סק"ט דאף אם לא תבעו בפירוש, כל שבא השכיר אצל בעה"ב אחר שכילה מלאכתו כנהוג, הוה כאילו תבע בפירוש שכר מלאכתו, דמה שלא תבעו בפירוש הוא משום כסופא, וממילא נקרא "מדעתו" של השכיר.

ויש לדון בשכירות בתים, לפי השיטות שגם בזה יש איסור הלנת שכר (עי' שו"ע שלט"א) והגיע היום שסיכמו ביניהם על תשלום השכירות, ולא תבע בעה"ב את השוכר, האם נימא שאין כאן איסור כל תלין כיון שלא תבעו, או דילמא, צריך לחשוש שבעה"ב שכח שהגיע יום הפרעון, ואילו היה זוכר היה תובע ונמצא שזה לא "לדעתו".

ואפשר לבסס חשש זה לפי מש"כ הנתיות המשפט סי' קד. סק"א לגבי תשום הלואה וז"ל: ובספר קצה"ח כתב דכל זמן שאין המלוה תובע, לית ביה אפי' מצוה לפרוע, והא ודאי ליתא, דודאי אף שהמלוה שוכח ואינו תובע, חייב לפרוע עכ"ל. מבואר בדבריו דכאשר המלוה לא תובע חובו בתאריך שנקבע לפרעון, אנו תולים זאת בשכחה ולא במחילה, אף בנידון דידן, לכאוי יש לתלות בשכחה המשכיר, ויחויב השוכר במצות ביומו תתן שכרו.

אך עי' בש"ק חומ"ס סי' רל"ב סק"ב, דמשמע בדבריו שאם המלוה לא תובע, תולים שמוחל, ולא חוששים ששכח ושלא כדברי הנתיות, וצ"ע.

ב. האהבת חסד פ"ט סק"א מסתפק, כאשר לבעה"ב אין מעות לשלם לשכיר, אבל יש לו אפשרות ללוות האם חייב בזה מצד הדין דמיקרי - "יש אתך" או שאינו חייב בזה עי"ש. וראיתי בספר תשובות והנהגות ח"ג שתמה ע"ז מדברי הירושלמי פ"א דפאה - הובא בבה"ל סי' תרנ"ו ד"ה אפילו - וז"ל הירושלמי: כבד את ה' מהונך, ממה שחננך וכו' ועושה סוכה ולולב שופר ותפילין וציצית ומאכיל את העניים וכו' אם יש לך אתה חייב בכולן ואן אין לך אין אתה חייב באחת מהן ע"כ. והשתא, אם בכל מ"ע אין מחויב ללוות בשביל לקיימם, ק"ו למצות פרעון שכיר בזמנו שהתורה התנתה ב"יש אתך", שפטור מללוות עכ"ד. ויש ליישב, דאם יכול ללוות בקלות שפיר מקרי "ממה שחננך", וכמו שאם יש לפנינו לולב של הפקר, ודאי חייב לזכות בזה ולקיים המצוה, ולא נפטרנו מטעם "מה שחננך" כך גם ביכול להשיג הלואה בקלות. ומלבד זאת, בשכר שכיר, הרי לא מכניס עצמו לחוב חדש, אלא במקום להיות חייב לראובן השכיר יהיה חייב לשמעון המלוה, ובכה"ג יש סברא לחייבו.

ג. יש לעיין בשכיר שתבע לבעה"ב את שכרו, דהשתא חלה עליו המצוה דביומו תתן שכרו, דלכאוי אסור לו לשבת לסעודה בלי למנות שומר שיזכירנו לשלם, וכמו שמצאנו בשאר מצוות, ק"ש שופר ולולב וכו'. ולסמוך שהשכיר יזכירנו, שמא ימנע לתבוע שוב משום כיסופא, וצ"ע.

בגדר המצוה

הרב יעקב לייזנסקי

בעיקר המצוה דביומו תתן שכרו יש לחקור אם יסודו הוא מצד הזכות ממון שיש להפועל על בעה"ב שיפרע לו ביומו, וע"כ בא המ"ע והלאו דכל תלין שלא ימנע מן הפועל את זכותו הממונית הלזו, או שנאמר דבאמת אין לפועל זכות ממון אלא על גוף התשלומין ולא על מועד הפרעון שיהיה ביומו, אבל הוא מצוה בעלמא שבעה"ב מחויב בה כלפי שמיא ליתן שכר הפועל ביומו, וכמו מצות צדקה וכדו'.

ויש בחקירה זו כמה נפק"מ לדינא.

א. כשיש דין ודברים בין בעה"ב לפועל אודות מועד הפרעון, האם יוכל הפועל להשביע את בעה"ב היסת. דהנה הרמ"א (חומ"ס סי' פז סל"ד) כתב דמי שתובע את חברו ואמר שתקע לו כפו ליתן לו מתנה והלה מכחישו, אין ב"ד משביעים אותו היסת ע"כ, אלא מהירין אותו שלא יחלל מוצא פיו אם נשבע עי"ש. וביאר הש"ך טעם הדין דאין התקיעת כף פועלת קנין וזכות ממון כלל, אלא הוא דין שבין הנשבע לבין קונו ואין חברו נחשב בע"ד ע"כ, ועל כן אינו יכול להשביעו, עכ"ד, וא"כ הוא הדין בנידון דידן, דאם הוא מצוה בעלמא דרמי עליה כלפי שמיא לא יוכל השכיר להשביעו ע"כ.

ב. האם ב"ד יורדין לנכסי בעה"ב שאינו לפנינו כדי שיהיה הפועל נפרע ביומו. דהנה הרמב"ן (סוף ב"ב) כתב דכשם שכופין על המצוות בגופו, שיעשה סוכה ויטול לולב, כך כופין אותו בממונו שיורדין לנכסי הלוה ומגבין לבעל חובו משום מצות פריעת בע"ח, וכתב הקצוה"ח (סי' טל סק"א, סי' רצ סק"ג) דהיינו דווקא בפניו, אבל שלא בפניו ליכא כפיה אף בממונו, ע"ש. [ועיין קובץ שיעורים ב"ב סי' תרסח], וכמו"כ בנידון זה, דאם הוא מצוה בעלמא לא נרד לנכסיו כיון דליכא כפיה על המצוות שלא בפניו, אבל אם הוא זכות ממון פשיטא דנותנין לנכסיה כדי ליתן לפועל את המגיע לו עפ"י משפטי הממון.

ג. קטן ששכר פועל, האם שייך בו הדין דביומו תתן שכרו, דאם הוא מצוה בעלמא אזי לאו בר מצוה הוא, אך אם הוא מזכויות הפועל מסתברא דיש להפועל זכות זו אצל בעה"ב אע"פ שהוא קטן.

ד. פועל שמת קודם שנשתלם שכרו, האם רמי חיובא על הבעה"ב ליתן שכרו לבנו ביומו, דאם הוא מצוה בעלמא אזי י"ל דלא שייכא זה אלא גבי הפועל עצמו דאלו הוא נושא את נפשו, משא"כ אם הוא זכות ממון אז שאמרינן דמורי"ש לבנו זכות זו.

ה. אם מוטלת עליו מצוה נוספת ויש לו עתה מעות בצמצום, דהיינו שיש בהם כדי מצוה אחת בלבד, דאם הוא מצוה בעלמא אזי יעשה המקודש שבשניהם, [עיין ביה"ל רמב"ס ד"ה לכבד], ברם אם הוא זכות הפועל נראה פשוט שיש להקדימו לכל המצוות.

ומצאתי שכבר הרגיש האהבת חסד (ט, יז) בחקירה זו, וכתב להוכיח דהוא מצוה בעלמא מהא דאפילו רב ושמואל (ב"מ קיא.) בדין שכיר שעות דלילה, וכתבו הרי"ף והרא"ש דהלכתא כוותיה דרב וכדקיי"ל בעלמא הלכתא כרב באיסורי, הרי לנו דהוא נידון של מצוה בלבד עכ"ד, אכן בהגות מימוניות (שכירות פ"א ה"א) תמה ע"ד, דהא הלכתא כשמואל בדיני והכא דינא הוא, וכן הוא בסמ"ג ובריאים, וא"כ הדבר תלוי באשלי רברבי, ויעיין בקצוה"ח (שלט ס"א) שנוקט בפשיטות דהוא נידון של איסורא (לענין תלוש ולבסוף חברו).

עוד יש להעיר ע"פ הני"ל במה שכו' האהבת חסד (ט, ב) שאם גמר הפועל מלאכתו בשקיעת החמה דצריך לפרוע לו קודם צאה"כ, דהואיל וביה"ש ספק יממא הוא, א"כ יתכן שנותר איזה זמן מן היום אחר גמר הפעולה ובכה"ג עובר עליו בהגיע סוף היום, וכדי לצאת מידי ספיקא דאורייתא יש לו לפרוע תיכף, עי"ש, ולכאוי יש לדון דכ"ז לשיטתו דהוא נידון דאיסורא, אבל אם נאמר דהוא נידון של זכות ממון היה לנו לומר בזה המע"ה כשאר כל ספק ממון, דהא איתא בשו"ע (חומ"ס סי' עג ס"ב) דאף כשהנידון בין המלוה והלוה הוא אודות זמן הפרעון אמרינן המע"ה, ועיין משנת יעבץ חומ"ס סי' מה.

בב"מ (ק): ת"ר מנין לשכיר יום שגובה כל הלילה ת"ל לא תלין פעולת שכיר גוי, ומנין לשכיר לילה שגובה כל היום? ת"ל ביומו תתן שכרו, ואימא איפכא, מבאר רש"י דלא תלין בשכיר לילה ולא תבוא בשכיר יום, עונה הגמי שכירות אין משתלמת אלא לבסוף, ומבאר רש"י, אלמא לא משתעבד ליה לשכיר יום עד שתשקע החמה וכי כתיב לא תבוא עליו השמש על כרחך בשכיר לילה מדובר שנתעבד לו לבוקר משכלתה שכירותו, וכן לא תלין לא תוקמא בשכיר לילה דהא לא משתעבד ליה עד הבוקר.

ומבואר שלא שייך הלאו של לא תלין או לא תבוא עליו השמש רק לאחר שהשתעבד, ולכן שכיר לילה שהשעבוד לתשלום מגיע רק בבוקר לא מתאים הלאו של לא תלין, כי שכרו של השכיר עוד לא לו, אבל הלאו של לא תבוא עליו השמש שייך כאן כי נתנו לאדם זמן שנים עשרה שעות (כמו שכתב הרמב"ן שם) ומסיים... והוא האמת בקבלה, והנאות בטעם נכון. משמע מדברי הרמב"ן שאין חיוב על האדם להכין מראש את הכסף עבור השכירות אלא לאחר גמר השכירות נתנו לו זמן לטפל בתשלום השכירות.

ויש להבין מה נעשה בדין של שכיר שעות אפילו גמר קצת לפני שקיעת החמה ואז חל חיוב תשלום השכירות שזמנו עד שקיעת החמה, ואולי נאמר כמו שמצינו בספר קרית ספר שדין זה שמשלם באותו היום נאמר רק אם גמר עבודתו במחצית היום וכמו שכתב רש"י ק"א. ד"ה שכיר שעות דיום, ולכאורה כאן אין לו י"ב שעות ומאי שנא, וכאן עוד ניתן לומר מכיוון שהשכירות הזאת היתה רק לפי שעות לכן לא נתנו לו י"ב שעות, אך מה נאמר על שכיר שבוע שכיר חודש וכי שגמר עבודתו ביום שנותנים לו רק עד הלילה, וכן גמר עבודתו בלילה נותנים לו עד הבוקר.

ואמנם שיטת תוס' שבגמר עבודתו בלילה נותנים לו כל הלילה וכל היום, אך שם ביארו תוס' משום שלא היתה לינה של לילה שלמה לכן נותנים לו את כל היום, אך מה שונה שכיר שעות דיום דגובה כל היום א"כ קיבל המשכיר רק שש שעות ובשכיר של לילה קיבל יותר זמן לתשלום השכירות, וכן מצידו של השכיר כיון שהשכיר עצמו ליום כנראה שהיום הוא מסודר בפרנסתו לכן לקראת מחר בבוקר שוב יהיה לו לפרנסת ביתו אך המשכיר עצמו ללילה ובפרט כמו שכתב המלבי"ם שאדם זה עני ביותר שמשכיר את עצמו לעבודות לילה שזמנו מיועד לשינה הוא יכול הבעל הבית לשלם לו לקראת הלילה עד שתבוא השמש.

למסקנת הגמרא יוצא שיש לאו לשכיר יום ולא לשכיר לילה וכמו שרואים בהמשך הגמ' בדף ק"א. דאיכא ביממא ליכא בלילה ודאיכא בלילה ליכא ביממא, ומה שרב חסדא סיים שם שכירות בעלמא, ביאר רש"י שבענייני שכירות יש חמש לאווים ועשה אחד, אבל כולהו בחדא לא משכחת לה, יש מהם בשכירות לילה ויש מהם בשכירות יום, אבל ברמב"ם ובטור וכך נפסק להלכה, שהעושק שכר שכיר עובר בכל החמשה לאווים ועשה, משמע שהם כולם מסבירים את הגמ' שם שכירות אחת היא שנלמד אחד מן השני, והלאו שנאמר בזה עובר גם לשכיר זה, ולכן משכחת לה חמשה לאווים בעושק שכר שכיר.

ובאמת רואים מהספרי שלומד מפסוק ביומו על שכיר יום, וכנראה שהוא מפרש ביומו הכוונה בעבודת יום שלו תתן שכרו כל י"ב שעות שאחר עבודתו, ואת עבודת שכיר לילה הוא לומד מהפסוק ולא תלין, שהכוונה לעבודה שנעשה בשעת לינה לא תבוא עליו השמש, והספרי מחבר את הפסוק שבקדושים עם סוף הפסוק שבפרשתינו, ולא כמו גמרתינו שהפסוק לא תלין של פרשת קדושים שעוסק בשכיר יום מתחבר עם הפסוק ביומו תתן שכרו, והכוונה לא ליום במובן הפשוט אלא לזמנו, והרי זמנו לאחר שנגמרה השכירות מדין אין שכירות משתלמת אלא לבסוף.

אמנם בירושלמי לפ"ד המפרשים שם מבואר דמשכחת לה כל החמישה לאווים בשכיר שעות דיום ודלילה שעבד אצלו לפי שעות עבודה אחת שנמשכה גם ביום וגם בלילה, ולכן על עבודות שנעשו ביום עובר על לא תלין ועל המשך העבודות של הלילה הוא עובר על דלא תבוא עליו השמש. אך גם בזה צריך קצת ביאור שהרי לא משכחת בעת ובעונה אחת, שהרי אמרו בגמ' דלא תלין פעולת שכיר איתך עד בוקר עובר רק בבוקר הראשון, א"כ בעבד ביום ועבד בלילה כשחל הלאו של לא תבוא עליו השמש כבר אין את הלאו של לא תלין עד בוקר, וא"כ משכחת לה רק במקרה הפוך שעבד בלילה שכיר שעות והמשיך ביום בתור שכיר שעות, ואם נאמר שעל הלאו של לא תבוא זה נמשך גם אחרי ביאת השמש, א"כ מצינו שבשעת בוא הלאו של לא תלין עוד קיים הלאו של לא תבוא והוי חמישה לאווים בעידנא חדא מממש.

ובאמת דין זה שלא של לא תבוא נמשך גם אחרי ביאת השמש שנוי במחלוקת, וכנראה שזה קשור למחלוקת אם כל הלאווים עוברים מאחד לשני כמו שכתב הרמב"ם, אך הירושלמי דלא ס"ל הכי סבור שדווקא בעד הבוקר דהוי מיותר אין הלאו נמשך, אבל לא תבוא עליו השמש שאין שם משהוא מיותר נמשך הלאו גם אח"כ.

הנה באופן שקבעו לשלם משכורת ביום קבוע וכגון בראש חודש, יש לדון לכאורה שאין בזה לאו דבל תלין ועשה דביומו תתן שכרו, דהרי גמר השכירות הוא ביום כ"ט לחודש, וביום זה אין בל תלין כיון שהתנו מראש לפרוע למחרת בר"ח, ויותר מזה איתא בגמ' ב"מ ק"א לגבי בעה"ב שבסורא שאינם עוברים בבל תלין אף שמאחרים לשלם שכר לפועלים עד יום השוק, דכיון שבדרך כלל אין בידם מעות עד אז, על דעת כן נשתכרו הפועלים שישולם להם שכרם בזמן המאוחר,

אך יש מחלוקת ראשונים בענין זה אם יש בל תלין כשאינו משלם להם גם אחר יום השוק, דדעת רש"י דכיון שמיד בשעת גמר השכירות לא עבר בבל תלין אינו עובר שוב לאחר יום השוק, [ורק באיסור דרבנן עובר], אולם דעת המאירי דלאחר יום השוק עובר באיסור דאורייתא, ובטור וש"ע חו"מ סי' ש"ט נפסק להלכה כדעת רש"י דאחר יום השוק עובר רק באיסור דרבנן.

ולפי"ז גם בנידוננו שנקבע מראש לשלם משכורת בזמן מאוחר הרי זה כדיון יום השוק, לדעת רש"י והשו"ע אין בל תלין כלל, אך בשו"ת שבט הלוי כתב דיש להחמיר כשי המאירי כיון דהוי איסור דאורייתא.

אמנם לגבי שכירות מלמדים יש לדון עוד מצד אחר, דהנה יש מחלוקת אחרונים מה הדין באופן ששכר פועל לשנה וקבעו שישלם לו משכורת חודשית בכל חודש, האם זה מוגדר כשכירות אחת גדולה על כל השנה, או כל חודש הוא שכירות נפרדת בפנ"ע, ועי' מחנ"א (שכירות י"ב) שחקר בזה ודעתו דכל חודש הוי שכירות נפרדת, אך בסי מנחת פיתים חו"מ סי' שט"ו נוקט דהוי שכירות אחת לכל השנה, ועי' חזו"א ב"ק סי' כ"ב בדעת הרמ"א,

ואם נאמר דהוי שכירות אחת נמצא דזמן השכירות במלמדים הוא על כל השנה ביחד, ורק מתורת תנאי הוא שהתנו ביניהם שיקבל משכורת בגמרא כל חודש אפי' שזה עדיין באמצע השכירות, ויל"ע אם באופן זה יש בל תלין אם אינו משלם ביום שהתנו לשלם, ובשו"ת תשב"ץ סי' ס"ד [והובא ג' בכנה"ג] מבואר דבכה"ג יש איסור בל תלין, אך יש לציין דמשמעות דברי הקצות במשוב"נ סי' ע"ח נראה דלא ס"ל כן שכ' בשכר סופר שיכתוב עבורו כמה קונטרסים דאע"ג שיש מנהג לפרוע אחר כל קונטרס וקונטרס מ"מ אינו עובר בבל תלין רק אחר גמר כל העבודה, ובפשוטו נראה דמנהג הוי כמו תנאי דעל דעת כן נשכר שישלם לו אחר כל קונטרס, ומשמע מזה שדעת הקצות דלא כהתשב"ץ, [אך ראה בס' פתחי חושן שהשוה דברי הקצות עם התשב"ץ ומחלק בין מנהג לתנאי מפורש, ודברי צ"ב].

האמנם דכפי הנראה דברי התשב"ץ עצמו שנוי במחלוקת הראשונים שצוין לעיל, דהנה הובא לעיל מחלוקת רש"י והמאירי אם יש בל תלין באופן שהתנו לשלם בזמן מאוחר, ובפשוטו נר' דשורש המחלוקת הוא מהו הקובע לענין בל תלין, דלפי רש"י תלוי בשעה שהוא עיקר החיוב מצד דין תורה, שהוא מיד בגמר המלאכה, ואשר ע"כ אף שהם דחו את החיוב והסכימו שיפע בזמן מאוחר אין בל תלין כיון שכבר עבר זמנו ע"פ התורה, ולדעת המאירי בל תלין תלוי בזמן החיוב בפועל. ואף שולא נתאם היה חייב מיד בגמר השכירות מ"מ תלוי בשעת החיוב למעשה, ולפי"ז יוצא לכאורה דבציור של התשב"ץ שהתנו לשלם באמצע השכירות תלוי במחלוקת זו, כיון דמעיקר דין תורה זמן חיוב השכירות הוא בגמר המלאכה דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ועי' התנאי הוא דשינו את חיובם המקורי, ויש להעיר על הכנה"ג שהביא ד' התשב"ץ ולא כתב שאינו מתאים עם דברי רש"י והטור,

אכן נראה דאפשר לחלק בזה, דהנה כתב הקצות בסי' קכ"ו דיש חילוק בין חוב שכירות קודם השלמת הזמן לשאר חובות קודם זמן פרעון, דבחוב שכירות כיון דאינה משתלמת אלא לבסוף חשיב כאילו אין חוב כלל עדיין, ובהו ביאר הא דאיתא שם בשו"ע שאי אפשר להקנות חוב שכירות בתוך הזמן במעמד שלושתן, ומש"כ בשאר חובות ודאי חל החיוב אלא זמן הפרעון עוד לא הגיע, ולפי"ז נראה דנידון התשב"ץ לא דמי לקובע לשלם בזמן מאוחר וכמו ביום השוק, דשם מיד בגמר השכירות חל חיוב השכירות ואשר ע"כ אף שקובע לשלם אחר כך ליכא בל תלין כיון שכבר עבר הזמן לגבי חלות החיוב, אבל בנידון התשב"ץ שעושה תנאי לשלם באמצע השכירות כיון שתנאי שבממון קיים הרי בשכירות זו ליכא לדניא דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ונמצא שחלות החיוב הוא בזמן שעשו התנאי, וא"כ שפיר יש בל תלין כשאינו פורע בזמן זה כיון שזהו זמן חלות חיוב השכירות, ודברי התשב"ץ א"ש גם לשיטת רש"י והטור.

שעם וחומר הדין

בפר' כי תצא (כד,טו) נא' המ'ע' ב'וימו תתן שכרו', ובפר' קדושים (יט,ג) נא' הל'ת' "לא תלין פעולת שכיר". וטעמה נתפרש כאן "כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו" ופירש"י אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות, ועי' ב"מ קיב. ופשוטו של מקרא שאל השכר הזה הוא נושא את נפשו להתפרנס ממנו, כמ"ש האבן עזרא. וכ' בשו"ת התעוררות תשובה (חו"מ כו) דפשיטא דאינו דוקא באופן שצריך להחיות את נפשו, דהרי איירי גם בעשיר המשכיר את כליו. אלא נפשו היינו רצונו וחשקו. ומפורש כך ברשב"ם ובחזקוני שפי' נושא את נפשו - מתאוה נפשו. אך רבינו בחי"י פי' שהמעכב שכרו כמעכב נפשו, עי"ש.

ואי' בגמ' (ב"מ קיב). כל הכובש שכר כאילו נוטל נפשו ממנו... חד אמר נפשו של גזלן וח"א נפשו של גזל. וכ' הראב"ד (שטמ"ק קיא): מדכתב "ואליו הוא נושא את נפשו" דרשו אותו כאילו אמר ועליו, הבורא הוא נוטל את נפשו, פירוש על אותו עוון. ועי' בבעה"ט (יד) דאם עשק העני כאילו עשק לה'. ועי' בזוהר קדושים (פה) חומרת העובר על לא תלין שמתקצרין ימיו ומתמעטת נפשו. [ועי' שו"ת מעיל צדקה תרנז, ובאהבת חסד פתיחה לפ"ט]. ועי' מש"ח שפי' הפס' "והיה בך חטא" שאם שילם ביומו הוא זכות גדולה יותר מהצדקה, אבל אם לא שילם נעשה מהמצוה חטא.

והחינוך (תקפח) הוסיף בשורש המצוה וז"ל, והאל בחדיו ציונו ללמד נפשנו במדת החמלה והחסד, ונשלים לכל בריה חוקה בעת הצורך למען נזכה ונכשר לקבל טובו, כי חפץ לעשות חסד הוא...

איסור או חיוב ממון

יל"ע אם חיוב התורה בשכר שכיר הוא בגדר חיוב ממון או איסור. עי' רא"ש (ב"מ פ"ט מג) דפסקינן בשכיר שעות כרב משום דקי"ל כרב באיסורי, וכ"ד רוב הראשונים. ומוכח דהוי איסור. אך ההגמ"י (א) תמה על הרמב"ם שפסק כרב מדקי"ל כשמואל בדיניה, ובאמת הסמ"ג (ל"ת קפא) והרי"ף (ועו"ר) פסקו כשמואל, ונ' דס"ל דהוא ממון.

עי' קצוה"ח שלט"א לענין שכירות קרקע שאין לסמוך על שי' הרמ"ה דאינו בקרקע [שכ' השר"ע ס"א בשם יש מי שאומר]. אלא כיון דהוא ספק איסור יש לחשוש לפוס' (סמ"ג ויראים) דעובר. וכ"כ באהבת חסד פ"טו, דאין בזה ירושה כיון שאינו ממון.

עוד מצינו בשי' חי' הריטב"א (המיוחסים) דס"ל דאינו ממון, שפי' הגמ' דאפי' שכרו לבצור אשכול אחד עובר דהקמ"ל דאפי' בכחות משה פרוטה עובר. [ועי' אהבת חסד פ"ט ג וסקי"א].

עוד תליא בזה אם מהני תנאי דא"ח איסור הוי מתנה עמש"כ בתורה, ואי הוי ממון הא בדבר שבממון תנאו קיים. ובמעיני החכמה (ב"מ קיב). כ' דאם התנה שלא יעבור בבל תלין לא מהני כיון שהוא צערא דגופא ולא דבר שבממון. ודעת הרבה פוס' דמהני תנאי, אכן עי' לק' דאינו מצד דהוי דבר שבממון אלא מטעמים אחרים.

אין לו לשלם

בגמ' קיב. יכול אפי' אין לו ת"ל "אתך" שיש אתך. ובטוש"ע (שלט,י) נפסק דאינו עובר כשתבעו ולא הוי לו מעות ליתן לו. ותמה רעק"א (בשו"ע) דמשמע דאם יש בידו שוה כסף אינו עובר משום שאין לו מעות, ובגמ' משמע דדוקא כשאין לו כלל. והביא דכן ל' החינוך "שאין לו כלום שיפרע לו".

ולשון הרמב"ם "ואין לו מה לתת" ומשמע כרעק"א, אך המ"מ שם כ' דהיינו שאין לו מעות, כיון דלפועל חייב לתת מעות אא"כ מתרצה בדבר אחר. ודק' בהערות ב"מ דמשמע שא"צ להציע לו שוה כסף, [ולכן אם אין לו מזומן אינו עובר אפי' שיש לו דברים אחרים].

החינוך שם כ' דהוא דוקא כשאינו מפסיד מנתינת השו"כ, "אבל אם אינו יכול לפרועו באותו יום אא"כ יאבד הרבה משלו לא חייב בזה הכתוב לפי הדומה". וכן הביא המנ"ח (רל) מהריטב"א (בשטמ"ק ב"מ) דאם יש לו אוכלין שעומדים למכירה, הוי בכלל "אתך" כיון שיכול למוכרם.

בשו"ע הגר"ז (שכירות יח, מובא בפ"ת) כ' בשם האר"י ז"ל דמ"מ מדת חסידות ללוות ולפרוע לשכיר בזמנו. אך באהבת חסד (פ"ט ז) כ' דאם יכול להשיג מעות ללוות צריך ללוות כדי שיוכל לקיים מ"ע דביומו תתן שכרו. ועי"ש בסק"א דיתכן דמחוייב מצד הדין דכיון שיכול להשיג בקלות, מיקרי "יש אתך". ודייק כן מרש"י בפר' קדושים שנתנה תורה זמן לבעה"ב "לבקש מעות". ובמש"כ שם ממנחות מא. [לגבי ציציית דבעידן ריתחא ענשינן] דצריך אדם להשתדל להכניס עצמו לחיוב מצוה, עי' תשו"ה (ח"ג תע) שתמה דהתם יש לו בגד ואינו לובשו, אך מנ"ל דאף כהה"ג שאינו ברשותו מחוייב להשתדל.

תנאי עם השכיר

הש"ך סק"ב הביא מס' חסידים (תתרוסו) אם תשכיר סופר לכתוב לך **תתנה עמו שלא תהיה בבל תלין** פעולת שכיר, שמא כשיתבע לא יהיה לך ליתן לו. ובמקו"ח ציין לספרי בפר' - "פרט לשפסק עמו" ופי' הזית רענן (בילקוט) שהתנה עמו בתחילה שימתין לו.

והק' הכנה"ג דהרי אם אין לו מפר' בגמ' דאינו עובר ומה צריך תנאי. ובשו"ע הגר"ז הביא דין זה דטוב להתנות שמא יהיה טרוד או שמא לו יהיו לו מעות בריחו. ועי' בהערות עמ"ס ב"מ שתי' דהוא **דוקא בס"ת** דשמא הפועל יתרצה בס"ת עצמו כשכר פעולתו ואז חשיב דיש לו ויצטרך ליתנו ויבטל מצות כתיבת ס"ת, [לד' התור"ח דהכתוב ס"ת ומכרו אינו מקיים].

ובאהבת חסד (פ"י סק"ד) העיר דל"מ תנאי בלשון הנ"ל שלא תהיה בבל תלין [דהוי מתנה עמש"כ בתורה], אלא כשמתנה שייתרצה להמתין אחר זמנו, שמשכים להיות שכיר באופן זה. ועי"ש שנס' מה הדין כשאל"ע ע"מ שלא יהיה לך עלי איסור בל תלין. אך דעת השואל ומשיב (הר"ד בשד"ח ח"ג 408) דאף כשאמר ע"מ שלא יעבור בבל תלין ל"ח מתנה עמש"כ בתורה, שהרי עיקר האיסור משום "כי אליו הוא נושא את נפשו" וכיון שמחל לא שייך, [משא"כ בשביעית והונאה דהתורה הקפידה על עצם האיסור].

שכירות ע"י שליח

בגמ' (קיא). מבואר דהשוכר ע"י שליח שאומר שכרכם על בעה"ב אינו עובר בבל תלין, ואי' שם דיהודה בר מרימר א"ל לשמעיה זיל אגיר לי פועלים וכו'. וכ' התוס' דעשה כן משום שהיה ירא שלא יהיה פנוי לתת להם.

והק' המפר' דהרי **שלוחו של אדם כמותו** ומדוע המשלח אינו עובר. עי' רש"י דלא שייך בזה אשלד"ע דאזלינן אחר שעת השליחות, וכשם שלא שייך בקידושין ע"י שליח ואח"כ זינתה], וכ' בחי' הריטב"א (המיוחסים) דשמא בדבר שהוא לחובת המשלח לא נעשה שלוחו כמותו. ובטל תורה הק' שהרי שליח לד"ע לולי הסברא דדברי הרב ודברי התלמיד, היה מתחייב המשלח אע"פ שהוא לחובתו. והב"ח (שלט,י) תי' דז"ג הלימוד מדכתיב שכיר, דמשמע שהוא עצמו שכרו (עי' רש"י קי:).

ועי' שואל ומשיב (ח"ה סי' א ד"ה והנה) שיישב עפ"י ד התור"ד דבמצוות שבגופו ליכא שליחות, וה"נ חשיב לגבי זה כאילו לא שכרו [דאף דניח"ל בעבודתו מ"מ החיוב דוקא כששכרו בפירושו]. והוסיף עוד דבאופן זה שלא הבעה"ב שכרו אין הפועל יכול לתבוע את בעה"ב, וממילא אינו עובר.

אמנם התוס' רי"ד גופיה תי' כאן ע"ז דפועל שלא ראה את בעה"ב, לא סמך דעתו שיפרענו לאלתו, ולכן אינו עובר. והרש"ש תי' עפ"י שי' המהרי"ט דלא שייך שליחות במילי, וביותר כאן דכיון דהפועל יכול לחזור ה"ז מילי בעלמא, עי"ש. וכע"ז כ' הטל תורה ובהגהות החשק שלמה, עי"ש שהאר"ך בזה. ועי' בבית אהרן. [ועי' פתחי חושן (שכירות פ"ט הע' סו) שמנהל מוסד או גזבר, אינו כשליח אלא כאפוטרופוס ועובר].

שכיר כערב שבת

כ' החינוך (תקפח) לגבי השוכר בע"ש שסוף זמנו בשבת, יש לדון בזה שאינו עובר עוד בשל תורה הואיל ואדחי אדחי, אבל חייב מדבריהם משום אל תאמר לרעך לך ושוב. ועי' בביה"ל ר"ס רמב דעונג שבת נדחה מפני שכר שכיר דהוי מדאורייתא. והעירו ע"ז מד' החינוך דאם סיים מלאכתו בע"ש אין חיוב דאורייתא לתת היום. (הגר"פ עפשטיין).

והאר"ש (שכירות יא,ב) הביא ראייה להיפך מהירוש' (ר"ה א,א) דחייב להקטיר אימורי חגיגת ער"פ בעי"ט כדי שלא יבוא לידי לא ילין חלב חגי עד בוקר. וא"כ ה"נ שחייב לפרוע לפני שבת ואם לא פרע עובר בבל תלין. ודעת הזבח השלמים (שד"ח ח"ח 390) דאינו עובר בלא תלין אבל עובר על המ"ע, והוא בכלל אזהרת הכתוב "ביומו תתן שכרו" להקדים לפרוע בע"ש כדי שיתענג בש"ק ויברכך. והשד"ח שם דחה דבריו עפ"י החינוך, ועי"ש שהאר"ך בזה.

החיד"א במדבר קדמות (ש,כו) כ' בשם האר"י דסגולת מצות שכר שכיר, שאם קיימה במשך השבוע, אז בשבת הבאה נותנין לו **תוספת שבת ונשמה יתירה**, מדה כנגד מדה כנגד ואליו הוא נושא את נפשו נותנין לו נפש יתירה בשבת הנרמז בפס' ביומו תתן שכרו **ר"ת שבת**. ועי' בשד"ח (שם) ששזמן קיום מצות שכר שכיר בזמנו, **זוכה אז לנשמה יתירה** של שבת, ולכן נרמז בר"ת ביומו תתן שכרו, ועי"ש הטעם. ורח"פ כ' בכף החיים (שד"ח שם 392) שמי שלא נזהר בקיום ביומו תתן שכרו, אינו זוכה לקבל נשמי". וכ' הפלא יועץ (שכר שכיר) שמשו"כ ראוי להשתדל לשכור פועל בכל שבוע.

אנו מביעים התנצלות על התקלה בקו הטלפון התקלה תוקנה ואפשר להתקשר: 9141217

לקביעת חברותא
9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברותא

מקום הלימוד	זמן	נושא	
פתוח	9:00-1:00	קידושין	בוקר
עדיף גב' דרומית	9:00-1:00	בבא בתרא-עיון	
חברון	11:30-1:00	בבא בתרא הספק	
ברכפלד	9:00-1:00	הספק	אחר הצהריים
קמ"ח	3:30-6:30	מועד	
פתוח	6:00-7:00	דף יומי	
פתוח	4:00-7:00	סוכה	ערב
פתוח	4:00-7:00	מנחות	
פתוח	7:00-9:00	דף יומי	
גב' צפונית	7:00-11:00	האיש מקדש - מ"ב	
גב' צפונית	9:00-11:00	כתובות	
בית תפילה	9:00-11:00	דף יומי	
בית תפילה	10:00-11:00	גמ'	

לכבוד ראש השנה יצא בס"ד

גליון מיוחד

אשר יכיל בקרבנו

הערות קצרות מעשיות בעניני ר"ה
סדר התפילה והנהגת היום.

נושאי הפרשיות הקרובות

כי תבא - שכר ועונש [כח,א-סח]
נצבים וילך - שופר
ראש השנה - הערות בעניני היום

ד"ת [בדיסק או בדוא"ל] יתקבלו עד יום שלישי בערב, [ד"ת בכתי"י - עד יום ראשון].
[יתקבלו רק עד 700 מילים] אפשר להניח [בצירוף שם מלא וטל']
בתיבת עומקא דפרשה בפתח אוצ"ה בית יוסף רח' שדי חמד
או לשלוח בדוא"ל הנ"ל.
אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

הערות והארות לחידו"ת שבגליון ניתן לשלוח לדוא"ל:
gal200@neto.bezeqint.net
או בתיבת "עומקא דפרשה".
המערכת מתיחסת לתגובות רק תחת שם מלא.
(בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת).

גליון זה נתרם לע"נ

הרב ר' שלמה דוד ב"ר צבי זאב הלוי זצ"ל
ומרת שרה אסתר ע"ה בת ר' אהרן זצ"ל
ולהצלחת התורם שליט"א ומשפחתו

ביומו תתן שכרו לבנו הקטן

הרב צבי רותן

כתב באהבת חסד פרק ט' סעיף ה' שגם בקטן ששכרו לאיזה פעולה שייך בה כל הדינים של כל תלין וביומו תתן שכרו, והראיה מדברי הרמב"ם פרק י"א מהל' שכירות ה"ז וז"ל כל שכיר שתבעו בזמנו אפי' היה השכיר קטן נשבע ונוטל, משמע דאם עבר זמנו נשבע בעל הבית ונפטר, דהיינו משום חזקה דאין בעל הבית עובר בכל תלין כדאיתא בגמ' שם הרי דגם בקטן יש בו משום כל תלין.

ומוסיף בנתיב החסד ס"ק ט"ז וראיתי אנשים שמשתמשים בקטן באיזה דבר של תשמיש ומבטיחין להם שיתנו להם אח"כ דבר מה עבדו זה ולבסוף לא יתנו להם כלום, ושלא כדין עבדי דאסורו כבישת שכר שכיר שייך אפי' במלאכת פרוטה אחת ואפילו בקטן שייך זה.

בספר קיצור דיני כל תלין מביא מכתב מהגר"ח קנייבסקי שליט"א וז"ל השאלה מי שאומר לבנו שאם יסדר את החדר הוא יתן לו ממתק האם יש בזה משום ביומו תתן שכרו. תשובה - כן.

ונראה לדון בדברים בתרתי, א. עפ"ד הג"מ בקידושין דף ח' ע"ב בעי רב מרי כלב רץ אחריה מהו בההיא הנאה דקא מצלה נפשה מיניה גמרה ומקניא לה נפשה או דילמא מצי אמרה ליה מדאורייתא חיובי מחייבת לאצולן תיקו. והיינו שלגמ' יש סברא דכיון שהאדם מחויב להציל את האשה מהכלב לא שייך ע"ז תביעה של ממון ולכן אינה מקודשת, וא"כ יש לומר שכיון שהבן מחויב מדין כיבוד אב ואם לסדר את החדר באופן שאביו ביקש ממנו לסדר, א"כ לא שייך לומר שלבן יש תביעה ממונית מהאב שיתן לו.

וסברא זו תליא אם לבן קטן יש חיוב לכבד אביו או שזה חיוב חינוך על האב ולא על הבן ועיין קהילות יעקב ברכות סימן כא, ועוד שייך לדחות שבג"מ בקידושין כל הנידון הוא לענין הגמירות דעת של האשה להתקדש ובאופן שמחויב להציל חסר בגמירות דעת אבל אין ראייה לענין שבכל מקום שמחויב לעשות דבר אין תביעה של ממון.

אך שייך לדון עוד בדברי הגר"ח קנייבסקי שליט"א שבאופן שמבטיח ממתק לבנו כשיסדר את החדר לא הוה בגדר שכירות ופועל ולא הוה כתשלום על הפעולה שעשה, אלא שאב אומר לבנו זה בתור זריזות ותמריץ שיעשה אבל לא כתשלום נגד הפעולה, וכיון שהוא לא שכיר שלו ממילא לא עוברים על כל תלין ולא מקיים ביומו תתן שכרו בבנו.

וקצת ראייה לדבר נראה מפירוש המשניות להרמב"ם במסכת אבות פרק א' משנה ג' שכתוב אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס וכתב הרמב"ם פרס יקרא הגמול אשר יגמול האדם ממי שאין לו טובה עליו אבל יעשה זה על דרך החסד והחנינה כמו שיאמר אדם לעבדו או לבנו הקטן או לאשתו עשה לי כך וכך ואתן לך דינר או שנים זהו ההפרש אשר בין פרס לשכר כי השכר הוא שיתן בדין וכי' עכ"ל ומבואר שבאופן שאומר לבנו הקטן עשה לי כך וכך ואתן לך דינר הוי כפרס ולא בתור שכר ולא שייך בזה ביומו תתן שכרו ודו"ק.

ביהמ"ד בית יצחק

כוס תנחומים

תנחומנו שלוחים בזה לידידנו

הרה"ג ר' מאיר פיין שליט"א
על פטירת בנו

המיוחד שבחבורה בעמל בתורה, לא פסיק מגירסא,
אהוב על הבריות ומדקדק בהלכה

הרה"ג ר' יעקב משה זצ"ל

מחשובי הלומדים בכולל "בית הלל" ב"ב ובישיבת 'גרודנא' אשדוד

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא תוסיפו לדאבה עוד, אכי"ר.

המבכים מרה
המתפללים